

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากการเติบโตของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้สังคมกลายเป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนไปไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคล วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ แนวทางการดำเนินชีวิต รวมถึงระดับการศึกษา และความต้องการของบุคคล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่ร่วมกับสภาพสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 4)

จากหลักการข้างต้น สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถึงในหมวดที่ 1 บททั่วไป มาตรา 7 ระบุว่า กระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เคลื่อนองค์ความรู้การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในโลกยุคใหม่นี้ (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2542 หน้า 4)

สถานศึกษา ถือเป็นส่วนราชการที่เป็นหน่วยงานทางการศึกษา และเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่มีความสำคัญในการจัดการความรู้ จึงต้องปรับบทบาทให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบตัวและสังคมโลก โดยเฉพาะพระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นหลักการว่า ส่วนราชการต้องมีการพัฒนาความรู้ ดังนั้น จึงต้องพัฒนาสถานศึกษาในรูปแบบใหม่ด้วยการจัดการความรู้ในสถานศึกษา ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่นที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถดำเนินการตามแนวทางการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี และผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำการปฏิรูปที่มีประสิทธิภาพ (ธีระ รุญเจริญ, 2549, หน้า 12) ผู้บริหารสามารถให้คำแนะนำ คำปรึกษาทางวิชาการทั้งการพัฒนาและการใช้หลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การสร้าง การพัฒนาและการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และเอาใจใส่การจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยมีการติดตามกำกับ ประเมินและนำผลการประเมินไปพัฒนาหรือปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตามภารกิจอย่างเต็มความสามารถและเต็มเวลาทำการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559, หน้า 18) เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 933 แห่ง โดยตั้งอยู่ใน 20 จังหวัด ได้แก่ หนองบัวลำภู เลย อุตรดิตถ์ หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร สกลนคร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ และสุรินทร์ แบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 72 แห่ง ขนาดกลาง จำนวน 516 แห่ง ขนาดใหญ่ จำนวน 196 แห่ง และขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 149 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหาร การศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหารภาพรวมของการบริหาร ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการสถานศึกษามีความเหมาะสม การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียน ที่มีประสิทธิผล จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันให้หลักสูตรการเรียนการสอน สถานศึกษา ผู้บริหาร ครู และบุคลากรมีการพัฒนาคุณภาพยิ่งขึ้น ส่งผลให้นักเรียน ผู้ปกครองและสังคมเกิดความมั่นใจว่าจะได้รับการศึกษาที่ดีมีมาตรฐาน ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา เป็นผลสำเร็จของงานที่บรรลุตามเป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนดไว้โดยมีกระบวนการจัดและดำเนินการในโรงเรียน และมีผลเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยปัจจัยสนับสนุนที่จะทำให้เกิด

ประสิทธิผลของการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนนั้นประกอบด้วย ภาวะผู้นำของผู้บริหาร เป็นการนำความรู้ความสามารถต่าง ๆ ในตัวผู้บริหารออกมาใช้ สามารถกระตุ้นหรือชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตามและปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ช่วยประสานความขัดแย้งต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน ช่วยโน้มน้าว ชักจูงให้บุคลากรทุ่มเทความรู้ความสามารถให้แก่องค์กร (ภารดี อนันต์นาวิ, 2551, หน้า 77 – 78) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนให้ถูกต้องเหมาะสมนับได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นมากในการจัดการศึกษา เพราะจะทำให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่น่าเรียน อันจะนำมาซึ่งความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ การดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมนั้นเป็นหน้าที่โดยตรงของทางโรงเรียนจะต้องกำหนดให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการของสังคมเพราะตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนย่อมมีผลกระทบต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิตของผู้เรียน รวมทั้งอิทธิพลต่อการจัดการเรียนรู้ (ธเนศ ขำเกิด, 2551, หน้า 45 – 47) การจัดการเรียนรู้ หรือการจัดการเรียนการสอน เป็นงานอีกชนิดหนึ่งที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ผู้สอนหรือผู้จัดการเรียนการสอนจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะสอนเป็นอย่างดีแล้วยังต้องมีศิลปะในการถ่ายทอดความรู้หรือมีเทคนิคที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างถ่องแท้พร้อม ๆ กับมีความสุขในการเรียน มีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน และต่อครูผู้สอน (อัชรา เอิบสุขสิริ, 2556, หน้า 106) และก่อให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ PLC ซึ่งหัวใจสำคัญที่สุดของ PLC คือ เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตที่ดีของครูในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ครูเปลี่ยนจากการบอกเนื้อหาสาระ มาเป็นทำหน้าที่สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความท้าทาย ความสนุกในการเรียนให้แก่ศิษย์ โดยเน้นออกแบบโครงการให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันลงมือทำเพื่อเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by Doing) เพื่อให้ได้เรียนรู้ฝึกฝนทักษะเพื่อการดำรงชีพในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) แล้วครูชวนศิษย์ร่วมกันทบทวนไตร่ตรอง (reflection หรือ AAR) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้หรือทักษะขั้นสูงและทั้งหมดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนและวงการศึกษาโดยสิ้นเชิงเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตสำนึก ระดับรากฐาน และระดับโครงสร้างจึงต้องมี “การจัดการการเปลี่ยนแปลง” (Change Management) อย่างจริงจังและเป็นระบบ โดยต้องมีทั้งการจัดการแบบบนลงล่าง (Top-Down) โดยระบบบริหาร (กระทรวงศึกษาธิการ) และแบบล่างขึ้นบน (Bottom-Up) โดยครูช่วยกันแสดงบทบาท (วิจารณ์ พานิช, 2555, หน้า 134 – 140)

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ยังไม่มีผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยตรง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าจากทฤษฎีไปสู่การสร้างโมเดลที่แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งผู้วิจัยสามารถตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของโมเดลที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ แล้วทดสอบความสอดคล้องของโมเดล การดำเนินการวิจัยลักษณะนี้ เรียกว่า โมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model: SEM) เป็นเทคนิคทางสถิติเทคนิคหนึ่งที่ใช้ทดสอบ (testing) และประมาณค่า (estimate) ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (causal relationships) ในการสร้างโมเดลสมการโครงสร้างนั้น มีได้ทั้งเพื่อการยืนยันและเพื่อการสำรวจ หรืออาจกล่าวได้ว่าการสร้างโมเดลมีวัตถุประสงค์เพื่อการยืนยันหรือทดสอบทฤษฎี หรือการพัฒนาทฤษฎี และยังมี ความเหมาะสมกับการวิจัยยุคสังคมความรู้ (knowledge society) เป็นประโยชน์ทั้งการเสริมสร้างและขยายองค์ความรู้ใหม่ นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ

คำถามของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามการวิจัย ดังนี้

1. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สร้างขึ้นเป็นอย่างไร
2. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ อย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์
เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สร้างขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สร้างขึ้นมีความ
สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ความสำคัญของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดความสำคัญของการวิจัย ดังนี้

1. สามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านวิชาการ โดยใช้เป็นโมเดลตั้งต้นเพื่อขยาย
ขอบเขตการศึกษาประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา
ให้กว้างขวางและลึกซึ้งต่อไป เนื่องจากโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ
ประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่สร้างขึ้นจากการวิจัยครั้งนี้
ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ จากหลายแหล่ง ซึ่งมีความชัดเจน ครอบคลุม และสมบูรณ์ใน
เชิงวิชาการมากขึ้น อีกทั้งโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่สร้างขึ้นได้มีการตรวจสอบความ
สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ทำให้ได้โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีความเหมาะสม
กับบริบทสังคมไทย ซึ่งนักวิชาการ นักวิจัย ผู้บริหารทางการศึกษา หรือครู ตลอดจน
ผู้สนใจ สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการ ดังต่อไปนี้

2. ประโยชน์ในด้านการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ ผลจากการวิจัยครั้งนี้
จะทำให้ได้โมเดลที่ได้รับการตรวจสอบด้วยกระบวนการทางการวิจัย สามารถนำ
ผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียน
มัธยมศึกษา โดยนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา
และเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย และวางแผนการดำเนินงาน ที่ส่งเสริมประสิทธิผล
การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 933 แห่ง ปีการศึกษา 2561 โดยแบ่งเป็น โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

1.2 กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 440 แห่ง ปีการศึกษา 2561 โดยแบ่งเป็น โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ โดยใช้เกณฑ์สำหรับการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มตัวอย่างประมาณ 20 แห่งต่อ 1 ตัวแปรสังเกตได้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2548, หน้า 53) โดยมีบุคลากรผู้ตอบแบบสอบถาม โรงเรียนละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน และครู จำนวน 1 คน ดังนั้นผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนทั้งสิ้น 880 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 440 คน และครู จำนวน 440 คน โดยผู้วิจัยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

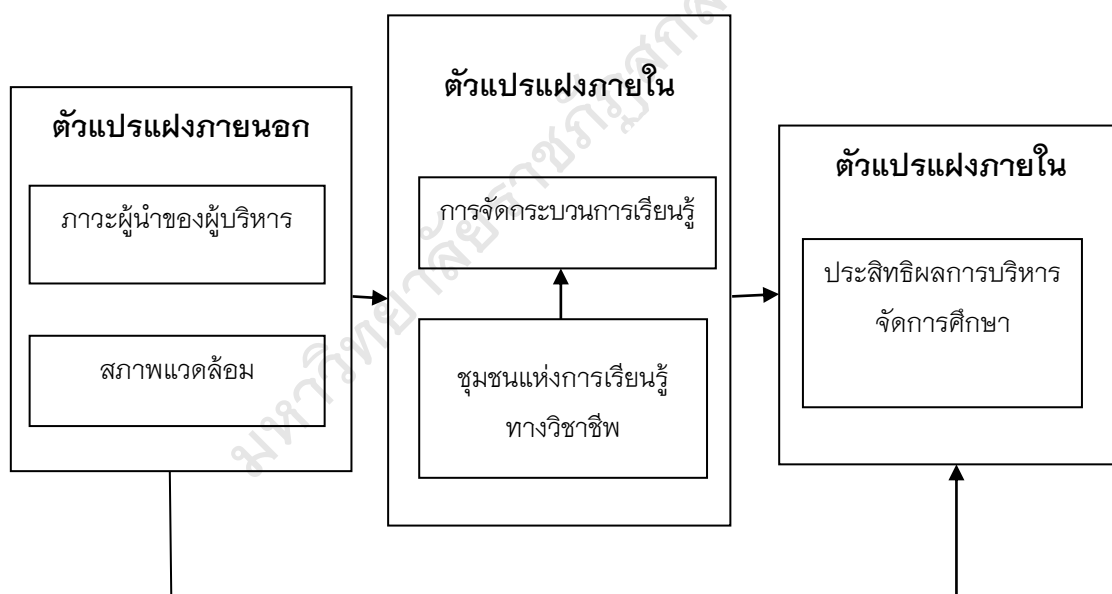
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย เนื่องจากการศึกษาโมเดลสมการโครงสร้างที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบเส้นตรงระหว่างตัวแปรที่เป็นสาเหตุหรือเรียกว่า ตัวแปรแฝงภายนอก (exogenous latent variable) ตัวแปรคั่นกลาง (intervening latent variable) หรือตัวแปรส่งผ่าน (mediating latent variable) และตัวแปรแฝงภายใน (endogenous latent variable) แต่ด้วยข้อกำหนดของโปรแกรมลิสเรล กำหนดให้ ตัวแปรคั่นกลางและตัวแปรภายในรวมกันเรียกว่าตัวแปรภายใน ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายนอกและตัวแปรแฝงภายใน ดังนี้

2.1 ตัวแปรแฝงภายนอก มี 2 ตัวแปร คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 5 ตัวแปรสังเกตได้ คือ มีวิสัยทัศน์ เสริมสร้างแรงจูงใจ มีความรู้และทักษะ มีคุณธรรมจริยธรรม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน และ 2) สภาพแวดล้อม ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกตได้ คือ ทางกายภาพ ทางจิตภาพ และทางสังคม

2.2 ตัวแปรแฝงภายใน มี 3 ตัวแปร คือ 1) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ตัวแปรสังเกตได้ คือ การประเมินผลทักษะการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรและวิธีการสอน การพัฒนางานอาชีพ และแหล่งเรียนรู้ 2) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ประกอบด้วย 4 ตัวแปรสังเกตได้ คือ การทำงานเป็นทีม วิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ และชุมชนกัลยาณมิตร และ 3) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา ประกอบด้วย 5 ตัวแปรสังเกตได้ คือ การปรับตัวและแก้ปัญหา ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ เจตคติทางบวก การบริหารจัดการทรัพยากร และความพึงพอใจ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะ ไว้ดังนี้

1. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (the casual relationship model) หมายถึง รูปแบบจำลองที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลกับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเขียนเป็นแผนภาพจำลองความสัมพันธ์ โครงสร้างเชิงเส้นตรง

2. โรงเรียน (schools) คือ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. ตัวแปรแฝง (latent variable) หมายถึง ตัวแปรที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่จะประมาณค่าได้จากตัวแปรสังเกตได้ (observed variable) ของแต่ละตัวแปรแฝงนั้น

4. ตัวแปรสังเกตได้ (observed variable) หมายถึง องค์ประกอบที่สามารถวัดค่าได้ของตัวแปรแฝงแต่ละตัวที่ใช้ในการวิจัย

5. ตัวแปรแฝงภายนอก (exogenous latent variable) หมายถึง ตัวแปรที่เป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางอิทธิพลหรือหัวลูกศร ในโมเดลสมการโครงสร้าง ในการวิจัยครั้งนี้ไม่มีตัวแปรอื่นที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรเหล่านี้ ในการวิจัยครั้งนี้ตัวแปรแฝงภายนอก คือ

5.1 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถของผู้นำ ที่มีในการบริหารตนเองและผู้อื่น สามารถครองใจผู้ใต้บังคับบัญชา สร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุน โนมน้าวจิตใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อให้การปฏิบัติงานให้สำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่มีการกำหนดไว้ สามารถวัดได้จากองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร คือ มีวิสัยทัศน์ เสริมสร้างแรงจูงใจ มีความรู้และทักษะ มีคุณธรรมจริยธรรม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน รายละเอียดดังนี้

5.1.1 มีวิสัยทัศน์ หมายถึง การมองภาพอนาคตของผู้บริหาร และกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกัน แล้วมุ่งสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการแบบชัดเจน ทำทนาย มีพลังและมีความเป็นไปได้

5.1.2 เสริมสร้างแรงจูงใจ หมายถึง สร้างพลังผลักดันให้คนมีพฤติกรรม และสามารถกำหนดทิศทางและเป้าหมายของพฤติกรรมนั้นด้วย

5.1.3 มีความรู้และทักษะ หมายถึง ความเข้าใจในเรื่องบางเรื่อง หรือ สิ่งบางสิ่ง ซึ่งอาจจะรวมไปถึงความสามารถในการนำสิ่งนั้นไปใช้เพื่อเป้าหมายที่กำหนดไว้

5.1.4 มีคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การใช้หลักธรรมปฏิบัติในการบริหารราชการ ให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง

5.1.5 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน หมายถึง มีมนุษยสัมพันธ์และใช้มนุษยสัมพันธ์ได้ดี ถูกต้อง เหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5.2 สภาพแวดล้อม หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน สามารถวัดได้จากองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร คือ ทางกายภาพ ทางจิตภาพและทางสังคม รายละเอียดดังนี้

5.2.1 ทางกายภาพ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นซึ่งจัดเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้อย่างรวดเร็ว

5.2.2 ทางจิตภาพ หมายถึง ระบบคุณค่าที่ยึดถือซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมของกลุ่มสังคม ข่าวดสาร ความรู้ ความคิด ตลอดจนความรู้สึกรู้สึกนึกคิด และทัศนนะ

5.2.3 ทางสังคม หมายถึง พฤติกรรม ความสัมพันธ์ของมนุษย์ซึ่งมีอิทธิพลและส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพราะการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้นจะเป็นไปในรูปแบบของกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน

6. ตัวแปรแฝงภายใน (endogenous latent variable) หมายถึง ตัวแปรสมการโครงสร้างทุกตัว ยกเว้นตัวแปรแฝงภายนอกเป็นตัวแปรที่ได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอื่นหรือมีอิทธิพลต่อตัวแปรอื่น โดยมีเส้นทางอิทธิพลก่อนหรือหลังตามที่มีทฤษฎีและงานวิจัยสนับสนุน ในการวิจัยครั้งนี้ตัวแปรแฝงภายใน คือ

6.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการพัฒนาผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม สามารถวัดได้จากองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร คือ การประเมินผลทักษะการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรและวิธีการสอน การพัฒนางานอาชีพ และแหล่งเรียนรู้ รายละเอียดดังนี้

6.1.1 การประเมินผลทักษะการเรียนรู้ หมายถึง การเก็บรวบรวมการวิเคราะห์ และการแปลความของทักษะการเรียนรู้

6.1.2 มาตรฐานการเรียนรู้ หมายถึง ข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้าน ความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมเพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

6.1.3 หลักสูตรและวิธีการสอน หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการ จัดการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ หรือผ่านการร่างอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย รายละเอียดของหลักการ จุดหมาย โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม แนวทางหรือ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ การวัดผล และประเมินผล

6.1.4 การพัฒนางานอาชีพ หมายถึง การพัฒนาศักยภาพของบุคคล กำหนดเส้นทางอาชีพที่เหมาะสม วางแผน รวมทั้งดำเนินการฝึกอบรมและเสริม ประสบการณ์

6.1.5 แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และ ประสบการณ์ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วย ตนเองตามอัธยาศัย

6.2 ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง การร่วมมือร่วมใจกันของ ครู ผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาให้ผู้บริหารและครูมี ความเป็นมืออาชีพในการจัดการเรียนรู้ และมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปที่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านการวางแผน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นวัฒนธรรม หรือชุมชนของการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในโรงเรียน สามารถวัดได้จากองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร คือ การทำงานเป็นทีม วิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ และชุมชนกัลยาณมิตร รายละเอียดดังนี้

6.2.1 การทำงานเป็นทีม หมายถึง การทำงานร่วมกันอย่าง สร้างสรรค์ของกลุ่ม มีการทำงานร่วมกันแบบมีวิสัยทัศน์ คุณค่า เป้าหมาย และพันธกิจ ร่วมกัน ร่วมกันด้วยใจจนเกิดเจตจำนงในการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ บรรลุผลที่การเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้ของทีม และการเรียนรู้ของครู

6.2.2 วิสัยทัศน์ร่วม หมายถึง การมองเห็นภาพเป้าหมาย ทิศทาง เส้นทาง และสิ่งที่จะเกิดขึ้นจริง เป็นเสมือนเข็มทิศในการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ ที่มีทิศทางร่วมกันโดยมีวิสัยทัศน์เชิงอุดมการณ์ทางวิชาชีพร่วมกัน คือ พัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน

6.2.3 การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ หมายถึง การเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุขของทีมนักเรียนรู้ เป็นบรรยากาศที่เปิดพื้นที่การเรียนรู้แบบนำตนเองของครูเพื่อการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองและวิชาชีพอย่างต่อเนื่องเป็นสำคัญ

6.2.4 ชุมชนกัลยาณมิตร หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนโดยมีวิถีและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันในชุมชน มีคุณลักษณะ คือ มุ่งเน้นความเป็นชุมชนแห่งความสุข สุขทั้งการทำงานและการอยู่ร่วมกัน

6.3 ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา เป็นตัวแปรตามในโมเดลความสัมพัทธ์ หมายถึง ผลสำเร็จของงานที่บรรลุตามเป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ โดยมีกระบวนการจัดและดำเนินการในโรงเรียน และมีผลเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถวัดได้จากองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร คือ การปรับตัวและแก้ปัญหา ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ เจตคติทางบวก การบริหารจัดการทรัพยากร และความพึงพอใจ รายละเอียดดังนี้

6.3.1 การปรับตัวและแก้ปัญหา หมายถึง การปรับพฤติกรรมของผู้เรียนให้เข้ากับสถานการณ์และจำแนกแยกแยะ วิเคราะห์ปัญหา เพื่อหาทางแก้ปัญหา

6.3.2 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ หมายถึง ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่แสดงออกถึงความรู้ความสามารถ ทักษะตามหลักสูตรสถานศึกษา และมีพัฒนาการในด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน สมรรถนะที่สำคัญ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

6.3.3 เจตคติทางบวก หมายถึง สภาพความรู้สึทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของผู้เรียนอันเป็นผลทำให้เกิดมีท่าทีหรือมีความคิดเห็นรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะความพึงพอใจ เห็นด้วย ชอบและสนับสนุน

6.3.4 การบริหารจัดการทรัพยากร หมายถึง การดำเนินการบริหารและจัดการของสถานศึกษาที่ครอบคลุมด้านวิชาการ ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านข้อมูลสารสนเทศ และด้านสภาพแวดล้อม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจด้านคุณภาพการศึกษา

6.3.5 ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของนักเรียน ครู และผู้ปกครองที่มาจากทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีอันเนื่องมาจากสิ่งเร้า และแรงจูงใจ ซึ่งปรากฏออกมาทางพฤติกรรมและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

ในการวิจัยครั้งนี้ วัดตัวแปรแฝงภายนอก ตัวแปรแฝงภายใน ของประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้จากแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น